

MÁSODIK FEJEZET

Az istennők munkálni kezdenek

Az ókori Görögország asszonyai tudták, hogy sorsuk vagy foglalkozásuk által megszabott szerepükben egy bizonyos istennő uralma alatt állnak, akit tiszteltek is. A szövönőknek Athéné védelmére volt szükségük, a fiatal lánykákat Artemisz patronálta, a férjes asszonyok Hérához fohászokdtek. A gyermekszülés fájdalmaitól Artemisz válthatta meg a nőket, a házat otthonná tenni csak Hesztia segítségével tudták. A tisztelettel övezett istennők oltárain áldozatokat mutattak be, fohászokat mondtak nekik, ajándékokkal próbálták maguk felé fordítani őket. Tették ezt már csak azért is, mert féltek, hogy ha elhanyagolják hatalmas pártfogóikat, azok elfordulnak tőlük, s így az élet megpróbáltatásai közepette védtelenekké válnak.

Az istennők manapság már „csak” archetipikus formában élnek a nő pszichéjében, s uralkodnak rajta, akár tudja, akár nem, hogy éppen melyik istennő „munkál” benne, azaz: melyik vált éppen aktívvá.

Megesik például, hogy egy serdülő lány hirtelen fülig szerelmes lesz valakibe, és kiteszi magát egy/nemkívánatos terhesség kockázatának anélkül, hogy tisztában lenne azzal: most éppen Aphrodité befolyása alatt áll. Ennek az istennőnek az egyesülésre és a termékenyülésre való igen erős készítő ereje magával ragadhat mindenkit, hiszen, mint említettem, az istennők nem sokat törődnek a földi halandók érdekeivel. Egy másik serdülő lány Artemisz védelme alatt – mondjuk – lóbolond, élsportoló, vagy lelkes cserkészlány lehet. Ha ifjú Athéné, úgy a könyvtárakat bújja, és tanulmányi versenyeken vesz részt, hiszen a bölcsesség istennője erre sarkallja. Van kislány, akiben megmozdul Démétér abban a pillanatban, amikor babát kap, és arról álmodozik, hogy egyszer saját gyermeke is lehet. S ha Perszeophoné archetípusa a legtevékenyebb, akkor serdülő leánykánk a legkevésbé tevékeny; szüziess társaival egyetemben virágot szed a mezőn, és arra vár, hogy majd „elrabolja” valaki.

Nem mindenkiben válik aktívvá valamennyi viselkedési minta, amelyet az archetípusok reprezentálnak. Egy-egy energetizálódik, előtérbe lép, a többi nem, vagy alig mozdul.

Az archetípust a csírában vagy magban lévő, előre beprogramozott tervhez vagy mintához is lehet hasonlítani. A növény egésze „benne van”, de a növekedés attól függ, hogy milyenek az időjárási- és talajviszonyok, mennyi tápanyagot kap a növény és mennyi ápolást.

Hasonlóképpen az, hogy melyik istennő (vagy istennők, hiszen több is jelen lehet egyszerre) aktiválódik egy bizonyos nő életében, s hogy éppen mikor, az igen sok tényező kölcsönhatásától függ. Ilyen tényező talán elsősorban a velünk született hajlam (*a predispozíció*), az öröklött személyiségvonások, a család, a neveltetés; (egyáltalán: a kultúra, melyben felnövekedünk), a hormonháztartás, mások befolyása, véletlen hatások és körülmények, választott tevékenységünk vagy hivatásunk, s végül még az életkorunk is.

VELÜNK SZÜLETETT HAJLAMOK

Már az újszülöttek viselkedésén, sírásán is fölfedezhetők bizonyos személyiség-összetevők csirái. Életük első heteiben már megmutatkozik, hogy nyugodtak vagy mozgékonyak; szelídek és türelmesek vagy erőszakosak; nevetősek vagy komolyak; lusták vagy kíváncsiak. Vannak babák, akiket nyugodtan egyedül lehet hagyni, mások társas lények, és csak akkor nyugszanak meg, ha a látóterükben van valaki.

Egy két- vagy hároméves kislányon már megfigyelhetők olyan tulajdonságok, amelyek egyik vagy másik archetípusra jellemzőek. Az engedelmes jókislány, aki megelégszik azzal, hogy azt tegye, amit az anyja kíván tőle, erősen különbözik attól, akinek állandóan a sarkában kell lenni, mert pillanatok alatt eltűnik szem elől, és valahol a szomszédságban köt ki, vagy éppen az utcán, ahová felfedező útra indult. Ez a különbség Perszephoné és Artemisz között.

A CSALÁDI KÖRNYEZET

Azok a követelmények és remények, melyeket a család egy leánygyermekkel szemben támaszt, egyes istennők jelenlétét erősíthetik, és kedvezően hathatnak azok dominanciájára, másokat viszont háttérbe állítanak. Ha a szülők például azt várják a leánykájuktól, hogy „a ház napsugara” legyen, aki szorgalmasan segít a mamának a ház körül, akkor a Perszephoné és Démétér tulajdonságokat erősítik benne, ezeket jutalmazzák. Az a lány, aki tudja, mit akar, és elvárja, hogy a fiútestvérével azonos jogai legyenek a családban, könnyen megkaphatja, hogy akaratos, makacs, pedig csak következetesen ki akarja fejezni Artemisz-természetét, és ezért korholják – hiába. Vannak szülők, akik kétségbe esnek, ha a kislányuk mindig a fiúkkal tart, holott nem a túl korai szexuális érdeklődés vezérli, csupán pajtáskodó Athéné-természetét éli ki. Még szomorúbb azonban, ha egy lányt, aki legszívesebben otthon ülne és „kismamát” vagy „kis háziasszonykát” játszana, örökösen nyúznak, hogy sportoljon, vagy járjon külön órákra – ami nem okoz örömet neki –, mert a szülei intellektuális pályára szánják.

A gyermekben bontakozó istennő-minták a család elvárásaival együtt hatnak a fejlődő személyiségre. Ha a család rosszallja egy-egy istennő befolyását, a kislány ugyanúgy érez, mint addig, de megtanulja, hogy el kell nyomnia természetes hajlamait, s ezt az önbecsülése megsínyli. Ha viszont a családi elvárás és a belső késztetés között egybeesés van, előfordul, hogy a személyiségfejlődés egyoldalúvá válik. Ha például egy Perszephoné-kislányt nagyra értékelnek alkalmazkodó lényé miatt, nagyon nehezen fogja „megtalálni önmagát”, hiszen mindig azért jutalmazták, mert mások akarata szerint viselkedett. A jó tanuló Athéné osztályelső lehet, és képességeit is kiválóan kibontakoztathatja a szülői elismerés hatására, de ezért esetleg a kortársakkal szövődő barátságok hiányával kell fizetnie.

A KULTÚRA HATÁSAI

Milyen „istennőket”, milyen női szerepeket támogat: a társadalom? A patriarchális kultúrákban gyakori, hogy csak a szűz, a

feleség és az anya szerepe elfogadott, azaz: Perszeophoné, Héra és Démétér. Aphrodité – eltorzítva és megfosztva értékétől ennek az archetípusnak az érzékiségét és kreativitását – egyszerűen csak „kurvának” vagy csábító nőszemélynek tekintik. Az önérvényesítésre törekvő, haragos Héra könnyedén megkapja a „házsártos asszony” vagy „hárpia” címkéjét. A múlt és a jelenkor egyes társadalmában a nőknél a függetlenség, az intelligencia és szexualitás megnyilvánulásait berzenkedve elutasítják, vagyis Artemisz, Athéné és Aphrodité jelentkezését csírájában igyekeznek elfojtani.

A nem is oly régen Kínában még divatos szokás: a nők lábának elköttözése a nőket még fizikai függetlenségüktől is teljesen megfosztotta. Nem csoda, ha ilyen körülmények között bizonyos istennők csak a mítoszokban élhetnek. Maxine Hong Kingston *Nő fegyverben* című regényében érzékletesen ábrázolja a nők máig is tartó leértékelését és megaláztatásait. Ennek ellensúlyozásaként születnek a nőkről szóló hősi mítoszok, melyekben kiélhető mindaz, ami a mindennapi életben egy istennő aktivizálásához hiányzik.

A nők életét egy adott korban és kultúrában az éppen elismert szerepek és az uralkodó nőideál határozza meg. Az Egyesült Államokban is időről időre változik az elképzelés arról, milyen az „igazi nő”. A második világháború utáni demográfiai hullám a Démétér- és Héra-típusoknak kedvezett, hiszen az anya és a feleség állt előtérben. Az Athéné- és Artemisz-lelkű nőkre, akik egy hivatásban vagy intellektuális területen szerették volna megvalósítani vágyaikat, nehéz idők jártak, mert akkoriban egy asszonynak otthon volt a helye. A lányok leginkább „férjet fogni” jártak egyetemre, s abban a pillanatban mondtak le tanulmányaik befejezéséről, amint ez sikerült. Az ideál, amelyre törekedtek, a „szép családi élet” volt egy elővárosi kertés házban. Akkoriban az amerikai nők nem álltak meg két gyereknél, legalább hármat szültek, de nem volt ritkaság az öt- vagy hatgyerekes család sem. A születések arányszáma 1950-ben az Egyesült Államokban (először és utoljára) elérte Indiáét.

Artemisz és Athéné jó húsz évvel később, a hetvenes évek nőmozgalmi idején kaptak szót. Akkor a korszellem is támogatta az ambiciózus nőket, színre léptek a feministák, az egyetemeken több lány tanult, mint valaha, és a végzetek orvosként, jogász-

ként, közzgazdászként helyezkedhettek el. Ezzel egy időben persze a házassági esküt is egyre gyakrabban szegték meg, „ásó-kapanagyharang” helyett a bíróságok választották el a párokat, és csökkent a születések arányszáma is. Démétér és Héra már szinte nem is számíthatott a társadalom támogatására.

A HORMONOK HATÁSA AZ ARCHETÍPUS AKTIVITÁSÁRA

A serdülés, a terhesség és a klimax idején, amikor a nő hormonháztartása erőteljesen átalakul, egyes archetípusok előnyhöz jutnak mások rovására. A pubertás során a nemi szervekre ható hormonok természetesen Aphroditének kedveznek, hiszen a szexualitást, az érzékiséget stimulálják, és a testápolás, a szépítkezés is ilyenkor válik fontossá. Vannak azonban serdülő lányok, akiknél mind a havi vérzés, mind a keblek növekedése megindul, mégsem mutatnak érdeklődést a másik nem iránt, hiszen viselkedésüket nem csupán a hormonok, hanem a hormonok és az archetípus együttese szabja meg.

Vannak, akiknek a terhesség az élet legboldogabb hónapjait jelenti; termékenység-istennőnek, Démétérnek érzik magukat, s vannak, akik alig foglalkoznak terhes állapotukkal, és a megszokott módon dolgoznak a szülés napjáig.

A változás korában, amikor a menstruáció elmarad, és az ösztrogéntermelés hirtelen lecsökken, egyes nők „üres fészek” depressziótól szenvednek – szaknyelven involúciós depresszió-nak is nevezik ezt a kellemetlen zavart –, másokban pedig, mint Margaret Mead szociálanropológus rámutat, kifejezetten új életkedv ébred. Valószínű, hogy ilyenkor egy eddig háttérben lévő istennő kezd tevékenykedni, és látja el energiával az érett korban új távlatokat kereső asszonyt.

A hormonális változásokra érzékenyebb nők még egy cikluson belül is érzékelhetik hangulat- sőt motivációváltásaikat, melyek mögött az archetípusok „tülekedése” sejthető. Ez olykor a menstruációt megelőzően konfliktusok forrása lehet.

AZ ISTENNŐK ÉLETRE KELTÉSE

Egy istennőt életre hívhat egy esemény vagy személy is. Vannak nők, akik, ha például barátnőjük vagy közeli rokonuk bajba kerül vagy panaszkodni kezd, azonnal a gondoskodó Démétér köntösébe bújnak, és csapat-papot feledve törődni kezdenek a más dolgával. Még az sem tartja vissza őket, hogy hivatali előmenetlük esetleg kárát vallja a nagy segítőkészségnek, hiszen a dolog többnyire a munka rovására megy, és vég nélküli telefonbeszélgetésekkel jár. Van, aki attól sem tart, hogy elbocsátják, képes munkaidő alatt elrohanni, hogy másokat kihúzzon a csávából.

Van, akit egy terméketlen vitával eltöltött szakszervezeti gyűlés változtat harcos Artemisszé; elhatározza, hogy nem nézi tovább tétlenül a munkáltatók cinizmusát, vagy a munkavállalók gyávaságát, s hirtelen fölerősödik benne a testvéri szolidaritás.

Előfordul az is, hogy valaki, aki mindeddig egyáltalán nem foglalkozott pénzügyekkel, egy hirtelen támadó anyagi nehézség hatása alatt egy csapásra előrelátó Athénévé változik, és fillérre egyezteteti a bolti blokkokat az árcédulákkal, nehogy a rövidebbet húzza.

Végül, ha egy nő beleszeret valakibe, ez a változás az összes előző prioritást – vagyis azokat a dolgokat, amiket a többi elé helyezett – veszélybe sodorja. Ha Aphrodité aktivizálja magát, Athéné befolyása is csökkenhet, s meglehet, hogy immár nem a hivatás, hanem az új szerelem áll az első helyen.

Ha bizonyos körülmények folytán egy istennő negatív aspektusa aktivizálódik, lelki betegség tünetei alakulhatnak ki. Gyermekek, vagy közel álló személy elvesztésekor a nő gyászoló Démétérre változhat, feladatait elhanyagolja, egyre mélyebb depresszióba süllyed, s egyre megközelíthetlenebbé válik. Akadhat a férjnek is futó kalandja egy kolléganővel vagy szomszédasszonnyal, s ez oly mértékben életre keltheti a bosszúszomjas Hérát, hogy a féltékeny feleség valóban nehezen szerethető háрпиává alakul át, gyanakszik és árulást szimatol ott is; ahol annak nyoma sincs, azaz paranoid lesz.

CSINÁLD – ÉS OLYAN LESZEL

Van egy tréfás magyar mondás: „Ne csináld, mert úgy maradsz!” Ennek az ellenkezője is áll: a tevékenység visszahat a személyiségre. Az istennők bizonyos cselekvési módokkal – melyeket ki-ki maga választ magának – meg is idézhetők, életre is hívhatók. A rendszeres meditáció gyakorlata például Hesziát, a befelé fordulást erősítheti. Mivel önmagában véve a meditáció – csakúgy, mint a meditációs gyakorlatok hatása – szubjektív, a változást csak az észleli, aki végigcsinálja a gyakorlatokat. Viszont meglehet, hogy már napi ötperces gyakorlás után az ember úgy érzi, sokkal összeszedettebben tudja ellátni házi teendőit, és élvezzi a Hesziára jellemző jó közérzet csendes pillanatait. Néha mások is észlelik a változást; egyik szociális gondozónőnk esetében az osztály dolgozóinak is föltűnt, hogy sokkal nyugodtabb és kiegyensúlyozottabb, mióta jógázik.

A meditáció lassú hatásával ellentétben az a nő, aki drogokat szed vagy alkoholizál, hirtelen változtatja meg észlelő képességét. Noha a hatás általában átmeneti jellegű, egy idő után észrevehető negatív személyiségváltozás következhet be. Ha például az, akin általában a józan és gyakorlatias Athéné uralkodik, pszichedelikus drogokat (hallucinogén vagy serkentőszereket) vesz be, vagy fölhajt egy pohár konyakot, esetleg eddig soha nem tapasztalt érzéki örömet is átélhet. Észlelése intenzívebb lesz, szebbnek látja maga körül a dolgokat, belefeledkezik a zenébe, és érzékinek, transzcendentáltnak, „átlényegültnek” érezheti magát egy darabig. Van, aki csak így képes érinkezésbe lépni a benne szunnyadó Aphroditével.

Más a csillagok bámulásába feledkezik bele, s egy ideig egynek véli magát Artemisszel: holdistennőnek, vadásznak érzi magát. A drogok megtapasztalása azonban veszedelmes kaland: legtöbbször az „alvilágba” vezet, ahol megfoghatatlan, tudattalan, irracionális tartalmait éli át az ember, hallucinációi horrorisztikusak lehetnek, s páni félelem béníthatja, mintha Perszephoné elrablásának élménye kísértené.

Ha egy nő eltökéli, hogy tovább tanul, ezzel Athéné-minősége kifejlődését mozdítja elő. Ha úgy dönt, hogy gyermeket akar, és boldogan készül az anyaságára, Démétér jelenlétét erősíti meg, s

ha egy biciklivel, sátorral és hátizsákkal nekivág a hegyeknek, Artemisz lesz a kísérője. Néhány szép ruhadarab vagy márkás szé-
pítőszer megvásárlása vagy a műélvezetre szánt szabadidő Aphro-
ditének kedvez.

Ha tehát úgy érezzük, hogy személyiségünk valamelyik di-
menziója feltöltésre, fejlesztésre szorul, leginkább egy tevékeny-
ség rendszeres folytatása vezet célhoz.

AZ ISTENNŐK MEGSZÓLÍTÁSA

Homérosz himnuszainak zöme lényegében fohász, „invocatio”,
az istenek és istennők megszólítása. Álljon itt egy a legrövidebbek
közül:¹

Hesztiához

*Hesztia, isteni Púthóban ki a messzelövő nagy
Phoibosz Apollón megszentelt házára vigyázol,
s hajfűrtödről sima olaj cseppen szakadatlan,
lépj be a házba, a bölcs Zeusszal jöjj, véle a lelked
egy legyen, és add meg báját is, kérlek, a dalnak.*

(Devecseri Gábor fordítása)

A himnusz tehát dicsőíti az istennőt, szemünk elé idézi a ké-
pét, részletezi tulajdonságait, megemlíti állandó jelzőit, és áldását,
segítségét kéri. Az antik görögök tudtak valamit, amit egyébként
mi is megtanulhatunk: elképzelni, s aztán megszólítani az iste-
neket.

Az olvasó az egyes istennőkről szóló fejezeteknél talán megál-
lapítja majd, hogy bizony eddig nem sokat tudott ezekről a höl-
gyekről. Meglehet, fölfedezi azt is, hogy egy-egy archetípus na-
gyon is „jól jönne”, nagy segítséget jelentene számára, hiszen egy-
egy személyiségvonás, tulajdonság ugyancsak hiányzik, vagy csak
kevésbé van kialakulva a jellemében.

Egy-egy istennőt meg lehet idézni, meg lehet szólítani, ha tu-
datosan arra törekedünk, hogy a jelenlétét érezzük, hogy meg-
erősítsen bennünket. Képzeletünk fókuszába hozhatjuk őket, s

végül még fohászkozhatunk is hozzájuk. A következő megszólítások, fohások vagy *invocatiók* szolgáljanak példaként:

- Athénéé, segíts, hogy világosan át tudjam gondolni ezt a helyzetet!
- Perszephoné, segíts, hogy nyitott és befogadóképes tudjak maradni!
- Héra, segíts, hogy el merjem kötelezni magam, és hű tudjak maradni!
- Démétér, segíts, hogy türelmes, nagylelkű és jó anya legyek!
- Artemisz, segíts, hogy távoli célomat ne tévesszem szem elől!
- Aphrodité, segíts, hogy szeretni tudjak, és örömemet leljem a testemben!
- Hesztia, tisztelj meg jelenléteddel, hozz nekem békességet és nyugalmat magányomban!

ISTENNŐK ÉS ÉLETKOROK

Életünk során mindannyian különböző fázisokon, korokon lépkedünk át, s minden egyes szakasznak megvan a maga domináló istennője. Megélhetünk azonban olyan archetipikus mintát is, amely több életszakaszon át domináns marad – végigkíséri életünket. Ha idősebb korban visszatekintünk, fölismerhetjük, hogy mikor melyik istennő hatása alatt álltunk, ki vagy kik „uralkodtak” rajtunk.

Fiatalkorunkban főleg az iskolára koncentrálnak, ahogy magam is, amikor az orvosi egyetemre jártam. Artemisz segített, hogy célomra koncentrálnak, és bizonyára segítségül hívtam Athénéét is, hogy a nem kevés tananyagot meg tudjam emészteni. Számos évfolyamtársam már a szakvizsgák letétele előtt átpártolt Hérához vagy Démétérhez: férjhez mentek, vagy gyermeket szültek.

Az élet középső szakasza amolyan átmeneti állapot, amely gyakorta őrsgváltást is jelent. Valamikor a harmincas-negyvenes évek tájékán haloványul a korábbi esztendőkből leghatékonyabb őstípus befolyása, és más istennők jelentkeznek „szolgálatra”. A fiatalasszony fáradásainak gyümölcse ilyenkor már beérik (otthon, karrier, család, férj és pozíció, vagy ezek valamilyen kom-

binációja), és új energiák szabadulnak föl valami más számára, ami egy másik istennő befolyását feltételezi. Talán Athéné lesz, aki arra ösztönzi a nőt, hogy tanuljon, vagy éppen Démétér, aki arra figyelmeztet, hogy „most vagy soha”, ha a gyermekáldás még hátra van.

Később, az idős kor kezdetén újabb változás következik. A házastárs vagy partner elvesztése, a gyermekek felnövekedése és távozása, nyugdíjaztatás, a menopauza vagy egyszerűen az öregedés érzése miatt bekövetkezhet egy váltás. A megözvegyült asszony, aki soha nem foglalkozott üzleti ügyekkel, adóbevallásokkal és számlák kiegyenlítésében sincs jártassága, egy lappangó Athénét fedezhet fel magában, s még a befektetés csínját-bínját is kitanulhatja. A kényszerű magány kedélyes egyedüllétté változhat, ha Hesztia lép színre, vagy értelmetlenné, üressé válik az élet, ha eluralkodik Démétér, és gyászruhába öltözteti a nő lelkét az üres fészek láttán. Mint minden életszakaszban, a dolog kimenetele most is azon múlik, hogy melyik istennőt kultiváljuk, melyiket akarjuk kimunkálni a lelkünkben – s persze attól is, hogy milyen a reális helyzetünk, s hogy milyen döntést hozhatunk egyáltalán.